

УДК 141.33:2-587

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.18>**І. Я. Патин**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-4528-6896>

аспірант кафедри філософії, соціології та політології

імені професора Валерія Григоровича Скотного

Дрогобицького державного педагогічного

університету імені Івана Франка

ДОСВІД У ФІЛОСОФІЇ: ВІД МЕТАФІЗИЧНИХ ОСНОВ ДО ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ

Постановка проблеми. Досвід у філософії є одним із ключових понять, яке привертає увагу мислителів протягом століть. Місце, яке він посідає у ієрархії дослідницької уваги, варіювалося від засобу до самоцілі. Від античних уявлень про досвід як споглядання світу до сучасних концепцій його як взаємодії суб'єкта й об'єкта – філософія намагається розкрити, що ми можемо знати, чому певні події залишаються з нами на рівні горизонту пам'яті та як це знання формує наші уявлення про реальність. Питання досвіду стає особливо важливим для феноменології, екзистенціалізму та герменевтики, де досвід розглядається як багатошаровий процес, що охоплює не тільки чуттєвість і знання, але й спосіб буття у світі, при цьому загострюється увага на питанні: що я можу знати і тим самим усунути ілюзії? Сучасні дослідження все більше акцентують увагу на тому, що досвід є динамічним процесом, який не тільки визначає наші уявлення про реальність, але й формує нашу ідентичність. З розвитком глобалізації, цифрових технологій та зростанням міжкультурної взаємодії досвід стає багатошаровим і набуває нових значень, чому відповідає множина слова досвід – «досвіди». У цьому контексті питання того, як саме ми досвідчуємо світ і як ці досвіди формують наше розуміння буття та самих себе, є особливо важливим. Актуальність статті обумовлена сучасною потребою у філософському підході, який здатен інтегрувати різні культурні та індивідуальні досвіди в умовах глобалізації та фрагментованості сучасного світу. Замість того, щоб обмежуватись метафізичними структурами, які, перефразовуючи слова апостола Павла, усе хочуть принести у жертву невідомому божеству, необхідно усунути монополію на істину і принципу жорсткої світоглядної підпорядкованості. Герменевтичний підхід дає можливість краще зрозуміти різноманіття світоглядів та способів буття, які співіснують у сучасній культурі. Отже, перехід від суб'єктивного досвіду до герменевтичного аналізу відкриває нові перспективи для розуміння досвіду. Дослідження герменевтики сприяє виявленню того, як соціальні структури, мова та культурні горизонти впливають на наше сприй-

няття реальності, формуючи не тільки нашу ідентичність, але й світогляд у цілому.

Аналіз останніх публікацій. Установка на багатовимірність феномену досвіду сприяє розгляду його у історико-філософському вимірі, отже аналітика підходів засновників і класиків розробки цієї теми (В. Дільтей, Г. Г. Гадамер, Е. Гусерль, М. Гайдеггер, М. Мерло-Понті, П. Рікер) залишається предметом сучасних досліджень як у українському інтелектуальному просторі [2; 3; 4; 6; 8; 10; 11; 13; 14], так і у світовій філософії [19; 20; 25; 26]. При цьому класична спадщина застосовується для осмислення специфіки естетичного досвіду [25], інтерсуб'єктивності з акцентом на проблематику інакшості [15; 19; 26], феноменологічного трактування мови [22]. Ш. Галахер виявляє внутрішню узгодженість між феноменологічним гаслом «Назад до речей!» і настановами прагматичної філософії [23]. К. Роззоні звертає увагу на проблематичність естетичного досвіду, зафіксованого Гусерлем: за Кантом визначальним є поняття безкорисливості – акцент на екзистенціальному вимірі загрожує чистоті естетичного досвіду, звідси установка на призупинення будь-якого інтересу, але доречно вести мову про трансформацію інтересу у аксіологічний вимір [25, р. 115]. Проте таке різке протиставлення екзистенційного і аксіологічного не зовсім виправдане. Ж. Карвалью аналізує феноменологію інтерсуб'єктивності Гуссерля та етику Левінаса і показує, як Левінас переглядає концепцію інакшості, акцентуючи увагу на зустрічі як фундаментальному досвіді, що виходить за межі традиційного сприйняття – важливим моментом є долання обмеженості досвіду, яке виникає внаслідок його суб'єктивації [19, р. 115]. Ч. Енгелланд наголошує на значенні мови як інструмента для розкриття істини речей, підкреслюючи її зв'язок із спільним досвідом та інтерсуб'єктивністю, що приводить до нового оцінювання сили слова [22]. Проблема мови особливо загострена для українських дослідників, при цьому робиться акцент на виробленні мови викладу феноменологічної і герменевтичної проблематики, що важливо для перекладу текстів українською мовою [5; 6].

Для сучасного філософського дискурсу проблематизованим виміром є практика застосування філософських понять і концепцій, що стає спеціальним предметом розгляду [21]: автор розкриває значущість філософської запитувальності, важливу і для емпіричних досліджень, ув'язуючи її з дією епохи і редукції, і показує як це працює при описі стосунків дітей і психічно хворих батьків. Підкреслюється, що крізь безсумнівність природної установки відкривається інтерпретативна варіативність.

У контексті досліджуваної теми необхідно виділити сучасні методологічні розвідки А. Богачова [4], В. Дубініної [9] і В. Кебуладзе [14], проте для даного розгляду герменевтичні розвідки Гадамера і Рікера [7; 17] постають головними методологічними орієнтирами. Вихідною засадою для такого повороту є герменевтизація феноменології, яку здійснив М. Гайдеггер вже у своїй першій книзі [22], з чим пов'язується його суттєва трансформація феноменології Гусерля [8; 11], про що буде йти мова далі.

Мета статті полягає у дослідженні еволюції поняття досвіду у контексті особливостей філософського дискурсу та окреслення його специфіки в рамках феноменологічної герменевтики як такої, що стає методологічним підґрунтям антропологічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Проблема досвіду як філософського поняття має багатовікову історію, яка відображає зміну парадигм у спробах зрозуміти людське пізнання. Від античної філософії до сучасності досвід постає то як головне джерело знань, то як вторинний елемент пізнавального процесу, підпорядкований більш фундаментальним категоріям. В античній філософії досвід посідав двозначну позицію. Для Платона чуттєвий досвід був недостатнім для досягнення істини, оскільки справжнє знання базувалося на світі ідей, який споглядається лише через розум. Арістотель, навпаки, надавав досвіду важливу роль, вважаючи його початковою стадією пізнання, яка має бути доповнена логічними висновками та узагальненнями. Таким чином, антична традиція визначала досвід як необхідний, але недостатній інструмент пізнання. У середньовічній філософії досвід втрачає автономну роль, поступаючись місцем теологічному знанню. Знання ґрунтується на одкровенні та авторитеті Святого Письма, а досвід вважається обмеженим і недосконалим через гріховність людської природи. Проте мислителі, такі як Тома Аквінський, намагалися поєднати емпіричний досвід із метафізичними принципами, створюючи синтез релігії та раціональності. Епоха Нового часу позначена відродженням інтересу до досвіду як основи пізнання. Чітка тематизація досвіду відбувається на ґрунті англійського

емпіризму, але послідовне проведення емпіричної трактовки досвіду приводить до проблематизації досвіду, яка відбувається у Г'юма – наголошення на його суб'єктивності приводить до неможливості визначити об'єктивні причинно-наслідкові зв'язки, у чому сенсуалістичний емпіризм співпадає з раціоналістичним трактуванням, у межах якого висловлюється недовіра досвіду.

Найважливішим етапом у розвитку проблеми досвіду стала філософія Іммануїла Канта. Кант здійснив трансцендентальний поворот, стверджуючи, що досвід є результатом взаємодії чуттєвості та розуму. За Кантом, сприйняття можливе лише завдяки апіорним формам простору і часу та категоріям розуму, які структурують чуттєві дані. Таким чином, досвід стає не просто пасивним сприйняттям реальності, а активним процесом, організованим за законами розуму: «Завдяки тому, що воно відрізняється від Довільного, воно розглядається як дане, і лише завдяки тому, що воно підводиться під категорії, – як Щось. Воно мусить, отже, презентуватися за певним правилом, щоб явище ставало досвідом, і щоб охоплювати душу (*das Gemüt*) як одне зі своїх діянь *самосвідомості*, де, як у просторі й часі, виступають усі дані» [12, с. 187]. Проте з часів Канта загострене питання виявлення умов виникнення «вічних істин», «ідеального» бачення з суб'єктивно-мінливого та різноманітного людського досвіду.

У ХХ столітті проблема досвіду набуває нових аспектів. Феноменологія Е. Гуссерля акцентує увагу на досвіді як основі свідомості, розглядаючи його у контексті інтенціональності, звідси цілком логічним є трактування досвіду як способу буття у світі, пов'язаного із переживаннями і свободою, що характерне для екзистенційно орієнтованої думки. Герменевтика Ганса-Георга Гадамера підкреслює роль досвіду в інтерпретації, де він виступає не лише джерелом знання, а й формою діалогу між різними культурними горизонтами. Таким чином, генеза проблеми досвіду у філософії відображає еволюцію уявлень про його роль у пізнанні, при чому пізнання розширює свої виміри, отримуючи буттєві параметри: від емпіричної основи до багатовимірного процесу, який включає когнітивні, культурні та екзистенційні аспекти і саме ці аспекти ставляться у центр уваги у даній розвідці.

Згадана вище проблема неузгодженості «вічних істин» і «ідеального» бачення з суб'єктивно-мінливим та різноманітним людським досвідом отримала специфічне трактування у О. Шпенглера, який усуває послідовну поступальність, руйнуючи «вічність» ідеальних значень, іменує новоевропейську західну цивілізацію фаустіанською, тобто досвід у контексті західної культури є не просто актом інтелектуального або технологічного освоєння світу, а радше спробою

підпорядкувати природу та досягнути безмежне. «Існування античної душі є необхідною умовою для виникнення фізики Демокріта, а існування фаустівської – для механіки Ньютона. Легко можна собі уявити й те, що обидві культури могли б залишитися без власного природного стилю, але не можна собі уявити обох цих систем без тла відповідних культур» [18, с. 145]. Західна цивілізація, з її наголосом на науці та технологіях, виявляє цей досвід як основу свого світогляду. Проте, на думку Шпенглера, такий підхід призводить до внутрішнього конфлікту: жага до абсолютного контролю стикається з реальністю обмежень людського існування. У фаустіанській культурі, як її описував Освальд Шпенглер, прагнення до нескінченного знання та контролю над світом передбачає не лише інтелектуальний порив до пізнання, але й створення структур та методів, що дозволяють максимально ефективно організувати процес досягнення мети. Однак у цьому бажанні криється парадокс фаустіанської культури, яка у своїй методичності губить творчий порив.

Інший підхід до науки як джерела досвіду акцентований у П'єра Адо який посилаючись на Платона говорить: «У цьому полягає також найглибший намір філософії Платона. Його філософія полягає не в конструюванні теорійної системи реальності, про яку потім можна було б 'інформувати' читачів шляхом написання послідовності діалогів, що методично викладають цю систему; вона полягає у 'формуванні', тобто у трансформації індивідів, яких змушують оживити під впливом діалогу (ілюзію присутності в якому має читач) вимоги розуму і, зрештою, норми добра» [1, с. 94]. Реставрація такого бачення на нашу думку найбільше відповідає традиції феноменологічної герменевтики, яка також прагне до глибокого переживання, яке змінило б людину завдяки відкритості іншому. Можливо це і є теологічне серце феноменологічно герменевтичного досвіду – оскільки цілями природничого досвіду є пізнання закономірностей фізичного світу та створення практичних знань, у той час як метафізичні основи буття та реальності виходять за межі фізичного світу.

Гуманітарний підхід до знання спирається на специфічний вид досвіду, який принципово відрізняється від досвіду, отриманого за допомогою природничо-наукового методу. Природничий підхід, спрямований на об'єктивізацію, зводить досвід до біологічних і психологічних процесів, нехтуючи його екзистенційною, культурною та інтерсуб'єктивною природою. Він нехтує тим, що складає сутність людського. У філософії Платона математика була ключем до пізнання ідеального світу форм – вищої, досконалої реальності, що стоїть поза межами фізичного світу. І завдання людини було причаститися до цього світу Платон вважав,

що геометрія, арифметика та інші математичні дисципліни допомагають розуму піднятися над світом відчуттів і спрямуватися до споглядання вічних істин. У «Державі» Платон описує математику як дисципліну, яка очищає мислення і допомагає людині наблизитися до ідей – незмінних, досконалих сутностей, що лежать в основі всього існуючого: «Ось бачиш, любий мій друже, – сказав я, – нам і справді не обійтися без цієї науки, оскільки виявляється, що вона схиляє душу користуватися самим розумом задля досягнення істини» [16, с. 223]. У цьому контексті математика була невіддільною від філософії, слугуючи засобом духовного піднесення. В міру розвитку науки і техніки математика почала втрачати цей зв'язок, поступово стаючи спеціалізованою технічною дисципліною. У сучасному світі її головний акцент змістився на прикладні аспекти, такі як розв'язання інженерних, фінансових і технічних завдань. Та специфіку досвіду феноменологічної герменевтики можна описати як свого роду детектив, де інтригою є запитання щодо того, чи було це поєднання неминучим. Показовою для сучасності є спроба опису застосування феноменологічного інструментарію у емпіричних дослідженнях [21], при цьому основний акцент робиться на запитувальності філософського дискурсу, що сприяє усуненню природної установки як такої, що робить річ або подію чимось samozрозумілим і відкриває різноманітні виміри у взаємодії людини і світу.

Відчуваючи необхідність розкривати істину іншим шляхом окрім природничого та метафізичного філософія з виникненням феноменології досвід розглядається у якості акту свідомості, а не простої чуттєвої зустрічі або узріння надчуттєвої реальності. Е. Гуссерль зробив значний внесок у розуміння цієї відмінності через своє поняття свідомості та її функції у конституюванні предметів. Замість того, щоб ставити питання, чи існує об'єкт, чи ні, Гуссерль запропонував орієнтуватися на феномен даності, тобто досліджувати те, що є даним у свідомості. Ключовою характеристикою свідомості є інтенційність – спрямованість на предмет. Свідомість завжди «про щось», і тому не може бути порожньою. Так само й предмет не буває повністю порожнім, оскільки навіть у разі неясного чи невизначеного сприйняття він залишається об'єктом для свідомості. Це уявлення співзвучне ідеї Парменіда, який стверджував, що небуття є те, що неможливо помислити. Феноменолог би додав, що будь-яка спроба помислити небуття приводить нас до того, що ми натрапляємо на буття, яке є умовою самого мислення. Наприклад, коли ми уявляємо «небуття», ми створюємо образ порожнечі чи темряви, але ця порожнеча завжди «спостерігається» чимось, що є свідомістю, тобто буттям, яке неможливо уникнути. Феноменологія трактує досвід як виявлення

світу через інтенцію суб'єкта, тобто спрямованість на смисл і значення речей. У феноменології досвід і не відокремлюється від суб'єкта, і не об'єктивується, а натомість сприймається як безпосередня зустріч з реальністю, що розкривається через інтуїтивне відчуття, сприйняття та переживання.

«Механіка» феноменологічного підходу наступна: редукція розпочинається з акту епохе, або «відкладення суджень». Це означає, що дослідник тимчасово зупиняє будь-які судження про реальне існування зовнішнього світу, усуваючи природну установку, у якій ми звично сприймаємо речі як «об'єктивно існуючі». Увага переноситься з питань про те, чи існують речі насправді, на те, як вони дані у свідомості. Таким чином, дослідження зосереджується на самих актах переживання, аналізуючи те, як предмети сприймаються, без втручання припущень про їхню об'єктивну природу.

Наступним кроком є аналіз феноменів такими, якими вони є у їхній даності. Це передбачає дослідження способу, в який явища з'являються у свідомості, із деталізацією їхніх характеристик, структур і контексту сприйняття. Замість того, щоб брати до уваги знання про фізичний світ, акцент робиться на суб'єктивному переживанні: які аспекти об'єкта безпосередньо переживаються, як вони пов'язані між собою, і як вони стають змістом свідомості. Наприклад, сприйняття квітки можна розглядати у термінах її кольору, форми, запаху чи емоційного відгуку, які вона викликає, але без припущення, що квітка існує поза межами переживання.

Після цього відбувається ейдетична редукція, спрямована на виявлення сутностей явищ. Тут застосовується метод уявного варіювання: дослідник змінює певні характеристики феномена у уяві, аби зрозуміти, які властивості є необхідними для його ідентичності, а які можуть змінюватися, залишаючи сутність незмінною. Наприклад, уявляючи стілець різних форм і матеріалів, можна визначити, що суттєвими для цього феномена є його призначення як предмета для сидіння, тоді як його колір або матеріал не є визначальними. Це дозволяє дійти до глибинного розуміння природи явищ, очищених від випадкових характеристик.

М. Гайдеґер, розвиваючи свою феноменологію, запропонував підхід, що критично переосмислює ідеї Е. Гуссерля. Вже у своїй першій книзі «*Буття і час*» Гайдеґер здійснює те, що пізніше було назване герменевтизацією феноменології, це і підкреслює Гайдеґер, розкриваючи феноменологічну аналітику *Dasein* як *тлумачення*, отже феноменологія *Dasein* має характер герменевтики. Звичайний і навіть буденний досвід *Dasein* як «буття-у-світі» забезпечує «доступ до сенсу» або «сенсу буття» і є тим, що формує досвід [24, р. 151]. Основна критика Гайдеґера

полягала в тому, що феноменологія Гуссерля надмірно зосереджувалася на аналізі свідомості як основного поля дослідження. Гуссерль вважав, що свідомість завжди інтенціональна, тобто спрямована на об'єкти, і прагнув дослідити її через метод феноменологічної редукції, що дозволяє абстрагуватися від усього, що знаходиться поза свідомістю. На думку Гайдеґера, такий підхід є надто обмеженим, оскільки зосередження на інтенціональності свідомості ігнорує глибший рівень існування людини як буття у світі. Гайдеґер замість поняття свідомості вводить концепцію *Dasein*, яку можна перекласти як «присутність» або «буття-тут». Це поняття відображає специфічний спосіб буття людини, яка завжди перебуває в контексті світу. На відміну від абстрактного суб'єкта у Гуссерля, *Dasein* є буттям, яке не існує окремо від світу, а завжди вже занурене у світову взаємодію. Гайдеґер наголошує, що людське буття не можна зрозуміти через інтенціональність свідомості, оскільки воно визначається такими екзистенційними структурами, як турбота (*Sorge*), розуміння, страх і відкритість до буття.

Ганс-Георг Гадамер, розвиваючи ідеї Гайдеґера, запропонував радикальне переосмислення герменевтики, перетворивши її з вузької методології тлумачення текстів на більш широку концепцію, що стосується способу людського буття у світі. У традиційному розумінні герменевтика розглядалася як сукупність технік для розкриття змісту текстів, так званих темних місць особливо тих, що мали історичну чи культурну віддаленість. Гадамер, однак, наголосив, що герменевтика є фундаментальним процесом розуміння, який пронизує весь людський досвід [7, с. 438]. Це розуміння базується на ідеї, що людина завжди перебуває у світі, насиченому історичними, культурними й мовними контекстами, які впливають на її спосіб мислення і сприйняття. Гадамер підкреслював, що будь-який акт розуміння включає в себе діалог між суб'єктом і традицією, з якої він походить. Він називав це «злиттям горизонтів» – коли горизонти сучасного сприйняття та минулого змісту взаємодіють, створюючи нове значення.

Гадамер також акцентував увагу на тому, що розуміння є подією, яка відбувається в часі. Вона не є пасивним сприйняттям готового змісту, а активним співучастю у формуванні смислу. Тому герменевтика, за Гадамером, це не лише спосіб аналізу текстів чи інтерпретації історичних документів, а спосіб людського існування, де розуміння є ключовим елементом буття-у-світі. Таким чином, Гадамер переніс герменевтику з області методології в площину філософської антропології, зробивши її центральною концепцією, що допомагає осмислити спосіб, у який

людина взаємодіє зі світом і створює значення. Це зробило герменевтику не лише дисципліною про тексти, а універсальною філософією розуміння.

Герменевтичний досвід є складним і динамічним процесом інтерпретації, в якому важливу роль відіграють концепти, що формують наше розуміння явищ і власного досвіду. Однією з таких концепцій є «наперед розуміння», що позначає вплив попереднього знання та культурних припущень на наше сприйняття нової інформації. Це підкреслює, що наше розуміння завжди базується на досвіді, який формує спосіб тлумачення нових даних. Тісно пов'язане з цим поняття – герменевтичне коло, яке описує взаємодію частин і цілого в процесі розуміння: наше сприйняття окремих частин і цілого взаємопов'язане, а їх інтерпретація формується через постійну взаємодію.

Поняття «історичності» підкреслює, що розуміння завжди відбувається в конкретному історичному контексті, який впливає на те, як ми інтерпретуємо текст чи явище. Це означає, що наше тлумачення змінюється з плином часу та в залежності від культурних умов. Історичність акцентує на динаміці розуміння, вказуючи на те, що наші інтерпретації можуть бути переписані або переосмислені з часом. Концепція «горизонту» в герменевтичному досвіді символізує межі нашого розуміння. Горизонт відображає, як наші попередні знання і досвід формують межі нашого сприйняття, до яких ми можемо дістатися в процесі інтерпретації. Розширення горизонту є важливим аспектом особистісного та духовного розвитку, оскільки воно дозволяє глибше осмислювати нові явища і текстуальні матеріали. Нарешті, поняття «подій» є важливим для розуміння перетворень у герменевтичному досвіді. Події – це етапи трансформації, які очищають і змінюють наше сприйняття світу, впливаючи на наше розуміння і досвід. Вони показують, як різні рівні реальності взаємодіють і перетворюються в процесі тлумачення.

Поль Рікер, поєднуючи феноменологію та герменевтику, зосередився на тому, як людина не лише переживає світ через інтенціональні акти свідомості, але й активно інтерпретує його через знаки та символи. У цьому контексті Рікер виходить за межі традиційної феноменології, розвиваючи ідею про те, як ми формуємо значення в складнішому контексті соціального та історичного буття. Якщо для класичної феноменології досвід є передусім актом свідомості, спрямованим на об'єкти, то Рікер додає до цього вимір інтерпретації, зокрема через мову, текст і культуру. Він говорить про депсихологізацію інтерпретації [17, с. 311]. Це означає, що для нього важливим є не лише те, як ми безпосеред-

ньо сприймаємо об'єкти, але й те, як ці об'єкти отримують нові шари сенсу в процесі їх осмислення в контексті соціальних, культурних і історичних умов. Ідея герменевтичного кола підкреслює, що розуміння – це не просто реконструкція оригінального сенсу, а постійний процес, у якому суб'єкт активно взаємодіє з текстом, піддаючи його новій інтерпретації. Гадамер підкреслював, що інтерпретація відбувається в контексті «історично дієвої свідомості» (*Wirkungsgeschichte*), що означає, що кожне розуміння тексту чи явища неминуче опосередковане історією та традицією. Рікер розвиває цю ідею, додаючи до неї феноменологічний вимір: інтерпретація не лише впливає на суб'єкта, але й сам суб'єкт через власний досвід і інтенціональні акти активно формує розуміння. Завдяки принципу відкритості феноменологічна герменевтика, описує досвід як процес взаємодії різних горизонтів значень, що відкриваються суб'єкту не через ієрархічне підпорядкування, а через багатшарову і взаємозалежну структуру. Замість підходу, в якому реальність структурується за принципом підпорядкування вищих понять нижчим, феноменологічна герменевтика пропонує розглядати досвід як безперервну кореляцію горизонтів буття, де кожен горизонт збагачує і взаємно підтримує інший.

Висновки. Таким чином, герменевтичний досвід є інтеграцією попереднього знання, історичного контексту, горизонту сприйняття і подій, що утворюють динамічний процес розуміння та інтерпретації. Герменевтичний підхід є не лише способом епістемологічного аналізу, але й інструментом для розкриття екзистенційних аспектів розуміння. Інтерпретація не просто передає знання про світ, а й сприяє самопізнанню та особистісному розвитку, стаючи частиною особистого досвіду. Нарешті, герменевтика надає етичний вимір процесу розуміння, оскільки цей процес потребує відкритості до іншого та відповідального ставлення до його смислового світу. Герменевтичне розуміння не є одностороннім: воно вимагає готовності бути зміненим у процесі діалогу, зберігати повагу до інших точок зору і брати відповідальність за свою інтерпретацію. Це залучає не лише сприйняття й пам'ять, але й активну інтерпретацію значень, яку ми надаємо подіям, явищам і взаємодіям у нашому житті. Досвід, таким чином, є *буттєвою антропологічною характеристикою*, а не набором об'єктивних фактів про світ. Внаслідок такого розуміння досвіду він постає процесом формування сенсу, що не підпорядковується жорстким структурам ієрархії та об'єктивності, а навпаки, сприяє розумінню сучасних соціокультурних явищ як взаємодії та взаємозалежності.

Література

1. Адо П. Що таке антична філософія? Київ : Новий Акрополь, 2014. 428 с.
2. Богачов А. Гайдеггер і феноменологія. *Sententiae*. 2021. № 40(1). С. 116–119.
3. Богачов А. Початок новочасної герменевтики. *Докса*. 2015. № 2. С. 134–145.
4. Богачов А. Мова та істина: метафізика vs герменевтика. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2011. № 103. С. 13–18.
5. Богачов А., Ваховська Н., Кебуладзе В. Феноменологічне мислення в українських термінах. *Філософська думка*. 2019. № 4. С. 114–118. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001071716>
6. Богачов А., Вахтель А., Кебуладзе В., Терлецький В. Гуссерлеві феноменологічні осяяння в українському викладі. *Філософська думка*. 2020. № 1. С. 135–138.
7. Гадамер Г. Г. Істина і метод. Герменевтика I : Основи філософської герменевтики / Пер. з нім. О. Мокровольський. К.: Юніверс, 2000. Т. I. 464 с.
8. Дахній А. Проект герменевтичної феноменології Мартина Гайдеггера в контексті еволюції його мислення. *Sententiae*. 2012. № 26(1). С. 69–82. DOI: 10.22240/sent26.01.069
9. Дубініна В. Обрії герменевтичного дискурсу: до методологічних засад філософської герменевтики. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2019. № 22(5). С. 57–65. <https://doi.org/10.15421/172025>.
10. Дубініна В. Герменевтика Х.-Г. Гадамера як філософія мови. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2020. № 5 (47). Р. 60–64. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/16913>
11. Дубініна В. Історичні трансформації герменевтики М. Гайдеггера. *Освітній дискурс*. 2020. № 21(3). С. 31–41.
12. Кант І. Рефлексії до критики чистого розуму. Київ: Юніверс, 2004. 187 с.
13. Кебуладзе В. 2022 Ідеї І: трансцендентальний поворот у феноменологічній філософії. *Наукові записки НАУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2022. Т. 9–10. С. 98–106. doi: <https://doi.org/10.18523/2617-1678.2022.9-10.98-106>
14. Кебуладзе В. Феноменологія і герменевтика як методологічні стратегії в сучасній українській філософії та гуманітаристиці. *Філософія освіти*. 2013. № 1 (12).
15. Мейта К. Ю. Проблема іншого в сучасній західній філософії: провідні тенденції. *Наукові записки НАУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2020. Т. 6. С. 58–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAfr_2020_6_8
16. Платон. Держава. К.: Основи, 2000. 355 с.
17. Рікер П. Що таке текст? Пояснення і розуміння. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / Під ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С. 305–323.
18. Шпенглер О. Падіння Заходу (фрагменти) URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Oswald_Spengler/Padinnia_Zakhody_frahmenty.pdf
19. Carvalho João. Husserl and Levinas: From the Experience of Intersubjectivity to the Encounter with the Other. *Philosophica*. 2018. № 51, Lisboa. Р. 115–126.
20. Choong-Su Han. A Comparative Study of the Concept of Experience in Husserl's and Heidegger's Phenomenology – Two Kinds of Concepts of Experience in the Lecture Hegel's Phenomenology of Spirit (1930/31). *Journal of Philosophical Ideas*. 2018. № 67. Р. 93–114. doi: <https://doi.org/10.15750/chss.67.201802.004>
21. Cudjoe E. Making Sense of Husserlian Phenomenological Philosophy in Empirical Research. *International Journal of Qualitative Methods*. 2023. № 22. doi: <https://doi.org/10.1177/16094069231171099>
22. Engelland Chad. Introduction: The Language of Experience. *Language and Phenomenology*. Ed. Chad Engelland. New York: Routledge, 2020. Р. 1–18.
23. Gallagher Shaun. Phenomenology and Pragmatism: From the End to the Beginning. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy*. 2022. № 14(2). doi: <https://doi.org/10.4000/ejrap.2985>
24. Heidegger Martin. Being and Time. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. Blackwell Publishers Ltd 1962. 590 p.
25. Rozzoni Claudio. A Husserlian Approach to Aesthetic Experience: Existential Disinterest and Axiological Interest. *Phainomenon*. 2019. № 29. Р. 115–133. 10.2478/phainomenon-2019-0006
26. Vanzago L. The Experience of Others: A Phenomenological Approach. *Journal of Constructivist Psychology*. 2023. 1–16. <https://doi.org/10.1080/10720537.2023.2265517>

Анотація

Патин І. Я. Досвід у філософії: від метафізичних основ до феноменологічної герменевтики. – Стаття.

Метою роботи є дослідження еволюції поняття досвіду у філософії та окреслення його специфіки в рамках феноменологічної герменевтики. Методологічною базою виступають феноменологічний підхід і герменевтика, які дозволяють аналізувати структури людського досвіду та його інтерпретацію через філософські концепти. Основна увага зосереджена на інтеграції ідей ключових мислителів, таких як Едмунд Гуссерль, Мартін Гайдеггер, Поль Рікер і Ганс-Георг Гадамер, що формують фундамент сучасного розуміння досвіду як феномена. Наукова новизна дослідження пропонує новий погляд на філософський аналіз досвіду, зокрема через призму феноменологічної герменевтики, яка уможливіє інтеграцію класичних теорій із сучасними підходами до осмислення людського буття. Це сприяє кращому розумінню природи досвіду, ролі мови, комунікації та інтерсуб'єктивності у формуванні людської свідомості й самосприйняття. У роботі підкреслено незадовільність колишнього підходу проблеми: зокрема, недостатню увагу до впливу мови та культурних контекстів на інтерпретацію досвіду, а також необхідність перегляду класичних моделей взаємодії науки і гуманітаристики в умовах сучасних міждисциплінарних досліджень. Це сприяє кращому розумінню природи досвіду, ролі мови, комунікації та інтерсуб'єктивності у формуванні людської свідомості й самосприйняття. Тематизація цієї проблеми полягає у її значенні для глибшого розуміння природи людського досвіду, що має широке застосування. Науково це сприяє розвитку концепції людського буття в філо-

софії та гуманітарних науках, а практично – покращенню освітніх методик. **Висновки.** Герменевтичний досвід є процесом інтеграції знання, історичного контексту та подій, що формує динамічне розуміння і самопізнання. Герменевтика розглядає інтерпретацію як етичний і екзистенційний процес, який вимагає відкритості до іншого, діалогу та відповідальності за свої погляди. Дослідження підкреслює значення герменевтики як альтернативи класичній метафізиці, акцентуючи на розумінні досвіду як процесу створення сенсу, позбавленого жорстких структур і об'єктивності.

Ключові слова: досвід, метафізика, феноменологія, герменевтика, інтерпретація, пізнання, діалогічність.

Summary

Patyn I. Y. Experience in Philosophy: From Metaphysical Foundations to Phenomenological Hermeneutics. – Article.

The aim of the work is to study the evolution of the concept of experience in philosophy and outline its specifics within the framework of phenomenological hermeneutics. **The methodological framework is based** on the phenomenological approach and hermeneutics, which allow for the analysis of the structures of human experience and its interpretation through philosophical concepts. The primary focus is on integrating the ideas of key thinkers such as Edmund Husserl, Martin Heidegger, Paul Ricoeur, and Hans-Georg Gadamer, who form the foundation of the contemporary understanding of experience as a phenomenon. **Scientific novelty:** The research offers a new perspective on the philosophical analysis of experience, particularly through the lens of phenomenological hermeneutics, which enables the

integration of classical theories with modern approaches to comprehending human existence. This contributes to a deeper understanding of the nature of experience, the role of language, communication, and intersubjectivity in the formation of human consciousness and self-perception. The work highlights the inadequacy of previous approaches to the problem, specifically the insufficient attention to the influence of language and cultural contexts on the interpretation of experience, as well as the need to reconsider classical models of interaction between science and the humanities in the context of contemporary interdisciplinary research. This facilitates a better understanding of the nature of experience, the role of language, communication, and intersubjectivity in shaping human consciousness and self-perception. The thematic focus of this problem lies in its significance for a deeper understanding of the nature of human experience, which has broad applications. Scientifically, it contributes to the development of the concept of human existence in philosophy and the humanities, while practically, it enhances educational methodologies. **Conclusions:** Hermeneutic experience is a process of integrating knowledge, historical context, and events that shape dynamic understanding and self-knowledge. Hermeneutics considers interpretation as an ethical and existential process that requires openness to the other, dialogue, and responsibility for one's views. The research emphasizes the significance of hermeneutics as an alternative to classical metaphysics, focusing on understanding experience as a process of meaning-making, free from rigid structures and objectivity.

Key words: experience, metaphysics, phenomenology, hermeneutics, interpretation, cognition, dialogicality.